

Avtorica prispevka:

Mag. Bety Breznik, Biotehniški center Naklo in Ministrstvo za kmetijstvo in okolje,
Slovenija, Bety.Breznik@gmail.com

Zaupanje potrošnikov v varno hrano

Izvleček

V luči aktualnih pojavov prehranskih problemov v državah Evropske unije smo s študijo želeli pridobiti trenutno mnenje potrošnikov o vsebinah, vezanih na varnost hrane, zaupanje v lokalno pridelano hrano, nakupovalne navade v času izbruha prehranskih afer, pomembnost upoštevanja zakonskih določil, spremljanje informacij iz drugih držav in to, ali so kot potrošniki dovolj obveščeni o vsebinah s tega področja. Uporabili smo metodo spletnega anketiranja na naključno izbrani populaciji 200 oseb obeh spolov v starosti od 18 do 60 let. Lokalno pridelana živila redno kupuje 65 % ljudi, 25 % jih tovrstna živila kupuje redko in 10 % anketirancev jih ne kupuje. Da so živila, ki so kupljena neposredno pri kmetu ali na tržnici, bolj zdrava, varna in kakovostna od kupljenih v trgovski verigi, jih meni 52 %, 24 % se jih s tem ne strinja, 17 % jih tega ne ve, 8 % pa jih meni, da so živila enaka. Informacije o problemih s hrano v ostalih državah EU redno spremlja 40 % anketiranih, včasih jih te informacije spremlja 57 % in nikoli 3 %. Prehranske afere ne vplivajo bistveno na odločitev za nakup slovenskih izdelkov, saj je 42 % anketirancev odgovorilo z da in včasih, 14 % pa jih zaradi tega ne izbere slovenskega izdelka. Vsem se zdi zelo pomembno upoštevanje zakonskih določil na področju varne hrane (90 %), da pa kot potrošniki niso dovolj obveščeni, jih meni 48 %, 23 % jih ne ve in 17 % jih je dovolj obveščenih.

Rezultati kažejo, da se potrošniki zavedajo pomena varne hrane, da so še vedno premalo obveščeni in da prehranske afere v drugih državah ne vplivajo bistveno na spremembo nakupovalnih navad.

Ključne besede: potrošniki, varna hrana, zaupanje

Consumer confidence in food safety

Summary

In the light of the current food-related difficulties in the EU, the intention of the study was to obtain consumers' opinions on topics related to food safety, confidence in locally produced food, shopping habits during the outbreak of food scandals, the importance of compliance with statutory provisions, the monitoring of information from other countries and whether consumers were well-informed about issues in this field. We used the method of online surveys on a randomly selected population of 200 persons of both genders, ranging in age from 18 to 60 years. Locally produced foods are regularly bought by 65% of participants, rarely by 25%, and 10% do not buy these foods. , 52% of the participants believe that products purchased directly from the farmer or at the market are healthier, safer and of higher quality than those purchased in retail chain, 24% believe to the contrary, 17% do not know, 8% think that food is the same. Information about issues concerning food in other EU countries is regularly monitored by 40% of respondents, sometimes by 57% and never by 3%. Food scandals do not significantly affect the decision to buy Slovenian products, since 42% of respondents replied yes and sometimes, 14% however do not choose

Slovenian products because of this. It seems that it is important to everyone that legal provisions on food safety (90%) are complied with, but 48% believe that as consumers they are not sufficiently informed, 23% do not know and 17% is sufficiently informed.

Based on the results, consumers are aware of the importance of food safety, they are however still poorly informed, and food-related issues in other countries do not significantly affect the change in shopping habits.

Key words: consumer, food safety, confidence

1 Uvod

Zaupanje potrošnikov v varnost hrane je bilo v preteklih letih večkrat omajano zaradi številnih dogodkov, povezanih s hrano. Vsi se še spomnimo dioksina, bolezni norih krav, slinavke in parkljevke in seveda ptičje gripe. Zadnji odmevnejši dogodek v številnih evropskih državah so bile okužbe z bakterijo *Escherichia coli*, ki je prizadela predvsem Nemčijo in tudi Španijo in pojav antibiotikov v svinjskem mesu v Nemčiji. V Sloveniji je nedavno zabeležen primer ugotovitve aflatoksinov v mleku. Kljub dejstvu, da je področje varnosti hrane in krme zakonsko dobro urejeno, vseeno prihaja do problemov, povezanih s hrano, ki se praviloma dotaknejo večjega števila ljudi, predstavljajo gospodarsko škodo tako z vidika zmanjšanja porabe ali prodaje posameznega artikla, kot tudi s stališča odsotnosti obolelih z delovnega mesta. In če ne prej, se ob teh informacijah kot potrošniki vedno pogosteje sprašujemo, kaj dejansko kupujemo in jemo, kako učinkovit je sistem nadzora in zakonodaja in kaj lahko sami storimo, da pridobimo pravilne in popolne informacije. Vsi ti pojavi največkrat tudi omajajo zaupanje potrošnikov v varnost hrane in delovanje sistem nadzora vseh pristojnih institucij.

Evropska unija (v nadaljevanju EU) je že leta 2000 pripravila celostno strategijo na področju varnosti hrane t.i. »Belo knjigo o varnosti hrane« (Commission of the European Communities, 2000,1), ki jo sestavljajo trije vsebinski sklopi.

Prvi pokriva področje zakonodaje o varni hrani in krmi, s katero se zagotavlja sledljivost živil, krme za živali in njenih sestavin vzdolž celotne prehranjevalne verige (»od vil do vilic« ali na področju ribištva »od mreže do krožnika«), uvaja natančne higienske predpise in omejuje porabo pesticidov, prehranskih dopolnil, barvil, antibiotikov in uporabe hormonov v proizvodnji hrane, ter izdelkov, ki prihajajo v stik z živili. Temeljni pravni akt na tem področju je Uredba št.178/2002 (Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta, 2002, 2), ki določa splošna načela in zahteve živilske zakonodaje, natančno opredeljuje posamezne pojme, določa področja uporabe, opredeljuje celoten postopek na področju obvladovanja tveganj, zagotavlja varstvo interesov potrošnikov in ustanavlja Evropsko agencijo za varnost hrane.

V drugi vsebinski sklop lahko uvrstimo odločanje in sicer gre v tem primeru za odločitve na podlagi tehničnih znanstvenih mnenj, kjer igra osrednjo vlogo Evropska agencija za varno hrano, ki zagotavlja Evropski komisiji neodvisno znanstveno svetovanje, ki je dostopno tudi javnosti. Seveda je potrebno vse zahteve in odločitve najprej ustrezno prenesti v zakonodajo posamezne države članice in v nadaljevanju nadzorovati izvrševanje in izvajanje splošno sprejetih zahtev. Vsebine tretjega sklopa so zato v celoti posvečene izvrševanju in nadzoru zakonodaje EU o hrani in krmi, ki ga Evropska komisija izvaja s preverjanjem na podlagi poročil držav članic in inšpekcijskimi pregledi na kraju samem. Preverja se pravilnost prenosa EU zakonodaje in učinkovitost nacionalnega nadzora.

Pri vseh vsebinah je potrebno upoštevati pravico potrošnikov do izbire na podlagi popolnih informacij. Dejstvo je, da osveščenost potrošnikov in kupcev z leti narašča, vendar je še vedno preveč odvisna od medijev in njihove informacije, ki so praviloma enostranske, čeprav ne nujno nepravilne; premalo pa je ustreznih informacij, ki jih daje stroka.

Ker je podatkov glede sprotnega in hitrega odziva potrošnikov na aktualne probleme, povezane s hrano malo, smo z opravljeno anketo želeli preveriti trenutni odziv potrošnikov in rezultate primerjati s predhodno opravljenimi in dostopnimi primerljivimi študijami.

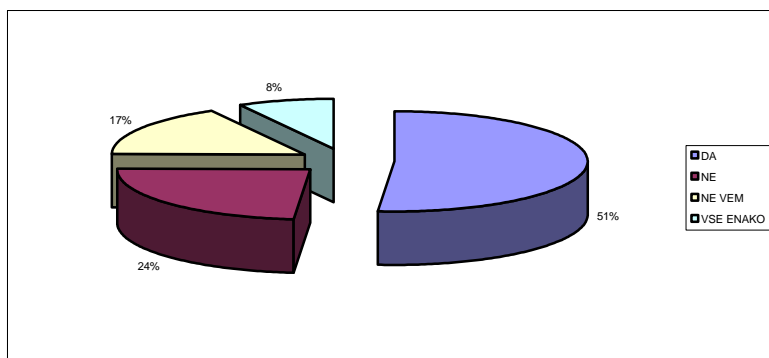
2 Metoda

Raziskava je bila opravljena s spletno anketo aplikacije E-SurveysPro.com na populaciji 200 oseb obeh spolov, v starosti med 18 in 61 let na območju celotne Slovenije, od decembra 2011 do februarja 2012. Anketa je vsebovala 16 vprašanj na temo varnosti hrane, obveščanja in osveščanja potrošnikov, pomena deklaracij na izdelkih, zaupanje v organe nadzora, spremljanje problematike v drugih državah in zaupanje v doma pridelano hrano. Tri vprašanja so bila oblikovana tako, da so anketiranci navedene pojme ovrednotili po pomembnosti; vsebine so obravnavale povezavo strokovnih panog in pojmov z varnostjo hrane in inštitucij (tako uradnih kot nevladnih), ki naj bi skrbale za varno hrano. Podatke smo obdelali s pomočjo spletnega programa in Microsoft Excel-a 2007.

3 Rezultati in razprava

V anketi je sodelovalo 40 % moških in 60 % žensk, različnih stopenj izobrazbe (3 % končana osnovna šola, 30 % končana srednja šola, 50 % končana višja ali visoka šola in 17 % končano podiplomsko izobraževanje). Razliko med pojmom zdrava in varna hrana pozna 67 %, ne pozna ali tega ne ve 15 %, da sta pomena enaka, meni 3 % anketirancev. Lokalno pridelana živila kupuje 65 %, ne kupuje jih 10 %, redko pa 25 %. Deklaracije na živilih vedno prebere 27 %, včasih 67 % in nikoli 6 %. Inštitucijam nadzora na področju hrane zaupa 42 %, ne zaupa 32 % in tega ne ve 26 %. Anketiranci so z varno hrano najpogosteje povezovali zdravstveno neoporečnost in kakovost živila (37 %), višjo ceno živila (31 %), skrb za okolje (28 %) in varstvo potrošnikov (22 %); pri strokovnih panogah pa jih največ vidi povezavo s kmetijstvom (50 %), sledi zdravstvo, živilstvo in veterina. Pri opredelitvi, kateri organi tako uradni kot nevladni naj bi po njihovem mnenju skrbeli za varno hrano, so precej enotno vrednotene inštitucije uradnega nadzora in pristojna ministrstva in sicer med 15 % in 24 % (zdravstvena, kmetijska in veterinarska inšpekcija in ministrstvo za kmetijstvo in okolje in ministrstvo za zdravje). 48 % anketirancev je menilo, da so za varnost hrane odgovorni proizvajalci in kmetje in 12 % da so odgovorni potrošniki.

Živila, ki so kupljena neposredno pri kmetu ali na tržnici so bolj zdrava, varna in kakovostna od kupljenih v trgovski verigi, meni 52 %, s tem se ne strinja 24 %, tega ne ve 17 % in 8 % jih meni, da je vse enako (slika1).

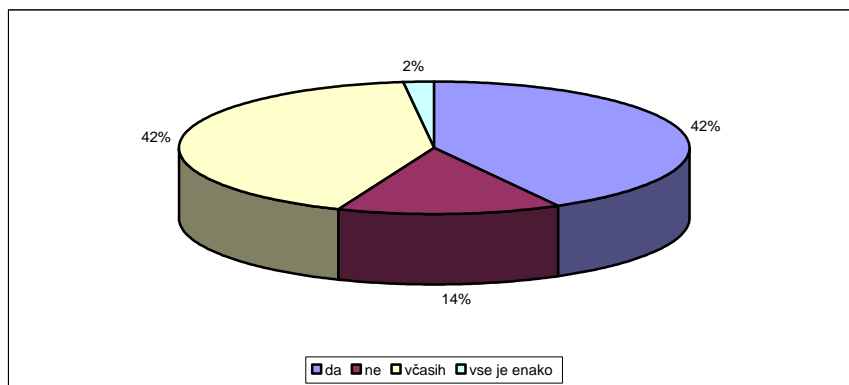

Slika 1: Prikaz rezultatov mnenja anketirancev na vprašanje ali so živila, kupljena neposredno pri kmetu ali na tržnici bolj zdrava, varna in kakovostna.

Vir: lasten, 2012

Da vsebujejo živila slovenskih proizvajalcev manj kemikalij in dodatkov meni 39 %, tega ne ve 27 %, da je stanje enako meni 23 % in s tem se ne strinja 11 %. Upoštevanje zakonskih določil na področju varne hrane je zelo pomembno za 90 % anketirancev, manj pomembno za 6 %, nepomembno za 2 % in tega ne ve ali ne zanima 2 %. Informacije o problemih s hrano in izbruhih bolezni v ostalih državah Evropske unije redno spremlja 40 %, včasih 57 % in sploh ne spremlja 3 % anketirancev. Prehranske afere v drugih državah vplivajo na

odločitev za nakup slovenskih izdelkov pri 42 % anketiranih, prav toliko se za nakup domačih izdelkov iz tega razloga odloči včasih, 14 % se za slovenske izdelke zaradi tega ne odloča in za 2 % je vse enako (slika 2).

Slika 2: Vpliv prehranskih afer v ostalih državah na nakup slovenskih izdelkov.
Vir: lasten, 2012

Da so kot potrošniki dovolj obveščeni o varnosti hrane, je odgovorilo 17 %, 48 % jih ni dovolj obveščenih in 35 % tega ne ve.

Dobljeni rezultati kažejo, da so potrošniki na področju varnosti hrane še vedno premalo obveščeni, to je odgovorilo 48 % anketirancev, prav tako tega ne ve 35 %, kar je zaskrbljujoče, zato čaka stroko, pristojne organe in nevladne organizacije na tem področju še veliko dela. Razveseljuje podatek, da se potrošniki vse bolj zavedajo razlike med pojmom zdrava in varna hrana, kar je verjetno rezultat pogostejšega pojavljanja obeh pojmov v medijih. Prav tako so potrošniki vedno bolj pozorni na deklaracije na izdelkih; 27 % jih deklaracije redno prebere, 67 % včasih in 6 % nikoli. Rezultati so nekoliko boljši od tistih, s katerimi lahko razpolagamo v Sloveniji trenutno na tem področju, saj je na podobno vprašanje v raziskavi, ki jo je po naročilu Ministrstva za zdravje (v nadaljevanju MZ) opravila Zveza potrošnikov Slovenije leta 2007, 19 % anketirancev odgovorilo, da vedno berejo deklaracije, 63 % včasih in 18 % nikoli (tabela 1).

Tabela 1: Primerjava rezultatov »Branje deklaracij na izdelkih«

Branje deklaracij na izdelkih	Leto raziskave, odgovori v %	
	2007	2012
Vedno	19	27
Včasih	63	67
Nikoli	18	6

Vir: MZ, 2007, 3 in lasten 2012

Pričakovan je rezultat pri vprašanju v zaupanju v institucije nadzora na področju hrane, saj tega ne ve ali jim ne zaupa 58 % anketirancev, zaupa pa 42 %; čeprav so se pri vsebinsko podobnih vprašanjih opredelili drugače in sicer se zdi upoštevanje zakonskih določil na področju varne hrane zelo pomembno kar 90 % sodelujočim v anketi in ta nadzor izvajajo pristojni organi, ki so zbrani znotraj posameznih institucij. Anketiranci so pri razvrščanju ustanov, ki naj bi skbele za varnost hrane na prva mesta postavili zdravstveno, veterinarsko in kmetijsko inšpekcijo (med 15 % in 24 %), kar 48 % jih je mnenja, da so za varnost hrane odgovorni proizvajalci in kmetje, medtem, ko je bila vloga potrošnikov nekoliko slabše opredeljena, je pa prisotna. V primerjavi s predhodnimi rezultati iz leta 2007, kjer so se udeleženci opredelili, da je glavna odgovornost na ravni države in inšpekcij, manj pa na strani proizvajalca, kmeta in potrošnika, je ta premik v zavesti odgovornosti tako proizvajalca kot tudi potrošnika vsekakor pozitiven in prispeva h končnemu cilju celostne naravnosti

potrošniške družbe, da postane bolj informirana, osveščena in tudi bolj kritična do aktualnih dogodkov.

Odgovore na vprašanje ali živila slovenskih proizvajalcev vsebujejo manj kemikalij in dodatkov, lahko delno primerjamo s podobnim vprašanjem v raziskavi MZ (MZ, 2007, 3), kjer so udeležence spraševali, ali živila kupljena na tržnici vsebujejo manj kemikalij in aditivov; 53 % je odgovorilo z da in 47 % z ne. Rezultati naše raziskave so pokazali, da 39 % anketirancev meni, da vsebujejo živila slovenskih proizvajalcev manj kemikalij, tega ne ve 27 %, da je vsebnost enaka kot pri ostalih meni 23 % in, da temu ni tako se je odločilo 11 % udeležencev v raziskavi (tabela 2). Dobljeni rezultat morda lahko povežemo z znanimi dejstvi, da morajo biti vsa živila, ki so na trgu varna, ne glede na njihovo poreklo, saj veljajo za vse države članice enake zahteve.

Tabela 2: Ali živila slovenskih proizvajalcev vsebujejo manj kemikalij in dodatkov

Slovenski izdelki manj kemikalij (2012), oz. kupljeni na tržnici manj kemikalij (2007)	Leto raziskave, odgovori v %	
	2007	2012
Da	53	39
Ne	47	11
Ne vem* samo 2012		27
Enako kot ostala živila* samo 2012		23

Vir: MZ, 2007, 3 in lasten 2012

Zanimiv je rezultat, da pojav prehranskih kriz v drugih državah EU ne vpliva bistveno na izbor slovenskih izdelkov, saj je 42 % anketirancev odgovorilo, da v teh primerih izbirajo domače izdelke, prav toliko jih to stori včasih, 14 % zaradi tega razloga ne kupuje slovenskih izdelkov in 2 % menita, da je vse enako. Informacije o problemih s hrano in izbruhih bolezni v drugih državah EU redno spremlja 40 % anketirancev, 57 % včasih in 3 % tega ne spremlja. Lahko sklepamo, da so dobljeni rezultati posledica vsesplošne informiranosti, da so omenjene novice vedno na sporedu na začetku informativnih oddaj ali na prvi strani časopisov, prav tako vedno več ljudi aktivno uporablja spletne medije. Udeleženci v raziskavi tem informacijam večinoma sledijo, njihovo zanimanje in spremljanje je verjetno odvisno tudi od tega, ali se je določen problem pojavil tudi v Sloveniji oziroma obstaja možnost širitve na naše območje, ali pa je zadeva geografsko dokaj strogo omejena. Splošno dejstvo pa je, da smo kot potrošniki še vedno željni pravih, hitrih in predvsem strokovnih informacij

4 Zaključek

Rezultati raziskave prikazujejo prvi odziv potrošnikov na prehranske probleme v drugih državah EU, spremljanje tovrstnih informacij, zaupanje v organe nadzora in spremembe nakupovalnih navad. Ob dejstvu, da večina še vedno meni, da so živila, ki so kupljena neposredno pri kmetu ali na tržnici bolj zdrava, varna in kakovostna od kupljenih v trgovski verigi, da narašča zavedanje o kupovanju lokalno pridelane hrane in, da potrošniki kljub vsem aferam še vedno zaupajo domači proizvodnji, bo potrebno doseči večjo prepoznavnost lokalnih proizvodov na trgu, ustanoviti kratke preskrbovalne verige in zagotoviti večjo porabo lokalno pridelane hrane. Za potrošnike, kamor sodimo vsi, je zelo pomembno hitro in enostavno zagotavljanje pravih informacij ter njihova jasnost, kar je ključnega pomena zlasti ob pojavu prehranskih problemov večjih razsežnosti. Zagotavljanje varne hrane, prehranske varnosti in samooskrbe ter zagotavljanje kakovostne in potrošniku dostopne hrane mora biti cilj vsake osveščene in napredne družbe.

Literatura in viri

1. Commision of the European Communities: White paper on Food Safety, Brusseles, 2000, 719 final, on-line (citirano 28.3.2012). Dostopno na naslovu: www.ec.europa.eu/dgs/health_consumer/library/pub06_en.pdf.
2. Uredba (ES) št. 178/2002 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 28. januarja 2002 o določitvi splošnih načel in zahtevah živilske zakonodaje, ustanovitvi Evropske agencije za varnost hrane in postopkih, ki zadevajo varnost hrane, Uradni list Evropske Unije 2002, L31/1, 463-486 z vsemi dopolnitvami.
3. Ministrstvo za zdravje (MZ) : Od vil do vilic Potrošniška mnenjska anketa o varnosti hrane, 2007, on –line (citirano 28.3.2012). Dostopno na naslovu: www.mz.gov.si.